

Małgorzata J. Zuber*, Edward W. Greenberg**
Linda M. Williams***

* University of Massachusetts Lowell, ** Brandeis University Waltham, Massachusetts

*** Wellesley College, Massachusetts

Różnorodne rozumienie niektórych przestępstw i ich kontekstu: kwantyfikacja technik neutralizacji

Abstrakt: Teoria neutralizacji Greshama Sykes'a i Davida Matzy (1957, s. 699) zakłada, że przestępcy nieustannie próbują reintegrować się ze społeczeństwem poprzez psychologiczne uznanie swoich dewiacyjnych zachowań za właściwie normatywne, przy użyciu „wymówek” nazwanych technikami neutralizacji. Sykes i Matza wyróżnili pięć takich technik: kwestionowanie odpowiedzialności, kwestionowanie szkody, kwestionowanie ofiary, potępianie potępiających oraz odwoływanie się do wyższych racji. Autorzy początkowo skupiali się na szerszym rozumieniu zjawiska neutralizacji niż na zgłębianiu funkcjonowania poszczególnych technik, które wyróżnili. Celem niniejszego artykułu jest ustalenie, które techniki neutralizacji są najczęściej używane oraz w jakich okolicznościach (przy popełnieniu jakich przestępstw) neutralizacja jest najbardziej efektywna. Za pomocą planu czynnikowego sondażu diagnostycznego, który objął grupę studentów z Polski i ze Stanów Zjednoczonych ustalono, iż stosowalność neutralizacji różni się w zależności od użytej techniki i od okoliczności oraz że kwestionowanie odpowiedzialności stanowi najsilniejszą z technik.

Słowa kluczowe: neutralizacja, usprawiedliwienie, porównawcze, międzynarodowe, przestępstwo.

Teoria neutralizacji

Przestępczość i zachowania dewiacyjne młodzieży to istniejący od wieków problem wszystkich społeczeństw. Nie dziwi więc fakt, że badacze różnych dziedzin

nauki podejmowali liczne próby mające na celu opracowanie teorii wyjaśniających przyczyny takich zachowań. Autorem jednej z nich, nazwanej teorią zróżnicowanych powiązań, był Edwin Hardin Sutherland. Jego zdaniem zachowania przestępcze są wyuczone, w toku częstych i trwałych kontaktów z osobami prezentującymi zachowania przestępcze (Sutherland 1947, s. 4–5). Badania nad przyczynami przestępczości prowadzili także Gresham Sykes i David Matza. Podążając za Sutherlandem (1947), stworzyli oni teorię przestępczości opartą na technikach neutralizacji. Udowodnili, że zachowania przestępcze – jako zachowania społeczne – nabywane są w trakcie interakcji społecznych, podobnie jak motywy, popędy, racjonalizacje i postawy sprzyjające naruszeniu prawa.

Sykes i Matza (1957, s. 664–665) uważali, że dewianci w zasadzie wierzą w normy obowiązujące w ich społeczeństwie, czego oznaką jest okazywany przez nich wstyd po popełnieniu czynu zabronionego. Z tego względu – ich zdaniem – potencjalni przestępcy muszą znaleźć sposób, by zneutralizować poczucie winy i ochronić samych siebie przed moralnymi skutkami zachowań dewiacyjnych. Według nich, najlepszym sposobem, aby osiągnąć ten cel i wyzwolić się spod przymusu moralnego, jest użycie technik neutralizacji. Jednostka uczy się tych technik poprzez wchodzenie w interakcje z innymi osobami. Najogólniej rzecz ujmując, techniki neutralizacji są usprawiedliwieniami używanymi przez osoby popełniające czyny przestępcze pozwalającymi na nieuznawanie kontroli społecznej oraz zapewnienie samych siebie o poprawności czynów przestępczych, których zamierzają dokonać lub zachowań dewiacyjnych, które zamierzają prezentować. Dzięki takiemu zabiegowi sprawcy mogą swobodnie podejmować działania przestępcze. W książce *Delinquency and Drift* Matza (1999, s. 27–28) wyjaśnia, że neutralizacja pozwala ludziom dryfować tam i z powrotem, pomiędzy zachowaniem przestępczym a konwencjonalnym lub pomiędzy wolnością a powściągliwością. Właśnie owo „dryfowanie” umożliwia ruchy od jednego skrajnego zachowania do drugiego. Dryf jest możliwy, ponieważ techniki neutralizacji blokują społeczną i ewnętrzną kontrolę, co powoduje, że jednostki mogą podejmować zachowania przestępcze bez większego uszczerbku dla ich własnego wizerunku.

Sykes i Matza (1957, s. 667–669) ustanowili pięć głównych technik neutralizacji, z których każda ma ukryty motyw działania, umożliwiającą usprawiedliwienie zachowań dewiacyjnych i pozbycie się poczucia winy:

1. Technika kwestionowania odpowiedzialności: odzwierciedla przekonania osób o tym, że nie są one personalnie odpowiedzialne za zachowania przestępcze, ponieważ są one wywołane zdarzeniami losowymi lub przyczynami niedającymi się kontrolować przez sprawcę („siła wyższa”). Osoby te postrzegają samych siebie jako ofiary sił będących poza zasięgiem ich kontroli. Na przykład: to nie ja podjąłem decyzję o popełnieniu przestępstwa; okoliczności zmusiły mnie do tego.
2. Technika kwestionowania szkody: koncentruje się na szkodzie lub krzywdzie, której dotyczy akt przestępczy. Osoby, oceniając właściwość swoich decy-

- zji, mogą dojść do wniosku, że czyn przez nie dokonany jest dopuszczalny, ponieważ nikt nie ucierpiał. Decyzja dotycząca bezprawności ich działania pozostawiona jest ich swobodnej interpretacji. Na przykład: nie skrzywdzę właściciela, rabując jego sklep, ponieważ ten sklep na pewno jest ubezpieczony; ludzie, których oszukam, są bogaci.
3. Technika kwestionowania ofiary: osoby mogą akceptować fakt, że doszło do szkody, ale utrzymują, że ich zachowanie, uwzględniając okoliczności zaistniałej sytuacji, było zgodne z prawem. To ofiara zrobiła coś złego, a szkoda, której doznała, jest zasłużoną karą lub zemstą. Na przykład: mężczyzna, którego skrzywdzę, jest złym człowiekiem; zasłużył sobie na to.
 4. Technika potępienia potępiających: osoby mogą odwracać uwagę od swoich zachowań dewiacyjnych, zwracając ją na działania i motywy tych, którzy owe zachowania potępiają. Na przykład: Jak możesz mnie winić? Wszyscy łamią prawo, a jeśli ja nie będę robić tego samego, nie zarobię na życie.
 5. Technika odwołania się do wyższych racji: technika ta jest stosowana przez osoby zamierzające zalegitymizować swoje działania argumentując, że poświęcają potrzeby większej grupy – społeczeństwa, dla potrzeb mniejszej grupy społecznej, do której sami należą (jak grupa przyjaciół w gangu). Sprawcy ci niekoniecznie odrzucają konwencjonalny system wartości. Są oni raczej w potrzasku pomiędzy dwoma systemami norm i muszą wybrać jedną drogę, często kosztem łamania prawa. Na przykład: robię to dla moich przyjaciół; nie mogę się teraz wycofać przez wzgląd na nich (Sykes, Matza 1957, s. 669).

Poprzez użycie jednej lub kilku technik neutralizacji scharakteryzowanych przez Sykesa i Matzę (1957, s. 669–670) człowiek może przekonać samego siebie, że jego działania są akceptowalne bez względu na to, co dyktują normy społeczne.

Teoria neutralizacji, będąca w sprzeczności z teoriami dotyczącymi przestępczości ówczesznie obowiązującymi, stała się jednak odniesieniem dla kluczowych teorii kryminologicznych, takich jak teoria społecznego uczenia się (Akers 1985, s.41), teoria kontroli (Hirschi 1969, s. 16–34), teoria racjonalnego wyboru (Clarke, Cornish 1985, s. 160) i teoria reintegrującego wstydu (Braithwaite 1989, s. 97), miała także niepodważalny wpływ na rozumienie zjawiska przestępczości wśród młodocianych i na wyjaśnianie zachowań przestępczych.

Koncepcja neutralizacji znalazła swoje uzasadnienie na przykład w badaniach Diany Scully i Josepha Marolla (1984, s. 530–531) dotyczących rozumienia uzasadnień użytych przez gwałcicieli, a także w badaniach Michaela Bensona (1985, s. 583) oraz Lynne M. Vieraitis i in. (2012, s. 478) o usprawiedliwieniach używanych przez sprawców przestępstw biurowych. Początkowo teoria neutralizacji była stosowana jedynie do młodocianych sprawców dokonujących czynów zabronionych w związku z udziałem w zorganizowanych grupach przestępczych (Cohen 1955, s. 11–20), a także do sprawców tzw. przestępstw ulicznych (Sykes, Matza

1957, s. 665). Obecnie teoria ta odnoszona jest do wszystkich grup wiekowych przestępców, jak również do bardzo szerokiej gamy przestępstw. Niektórzy badacze (Ferraro, Johnson 1983, s. 328–331; Higginson 1999, s. 33) wskazują nawet na używanie technik neutralizacji przez ofiary przestępstw; inni (Gruber, Schlegelmilch 2013, s. 1) do wyjaśniania rozbieżności pomiędzy normami obowiązującymi w społeczeństwie a rzeczywistym zachowaniem oraz do nawiązywania transakcji z firmami.

Bardzo interesujące jest zastosowanie tej teorii do wyjaśniania pewnych kwestii dotyczących religii. Richard N. Pitt (2010, s. 56) w wyniku przeprowadzonych badań wskazał wpływ neutralizacji w kościołach, w których stosowane są do załagodzenia negatywnego przekazu kościoła poprzez neutralizowanie moralnego autorytetu tych, którzy tego przekazu dokonują (księża, popi, pastorzy). Jego badania pozwalają zrozumieć, w jaki sposób parafianie, których zachowania nie mieszczą się w obowiązujących regułach kościoła, trwają w społecznościach religijnych.

Szukanie odpowiedzi na pytanie co skłania ludzi do popełniania przestępstw spowodowało, że rozszerzone zostały badania nad neutralizacją, skutkiem czego do listy pięciu technik dodano kilka innych. Na przykład: obrona konieczna, uznanie czynu za normalny i uznanie siebie samego za uprawnionego do dokonania czynu (Benson 1985, s. 583; Coleman 2002 – badania jakościowe nad przestępstwami białych kołnierzyków), metafora księgi (Klockars 1974, s. 172 – badania nad przestępstwami przeciwko mieniu), usprawiedliwienie przez porównanie oraz odroczenie (Cromwell, Thurman 2003, s. 535 – badania nad przestępstwami przeciwko mieniu).

Albert Bandura (1999, s. 194–204) wypracował katalog technik podobnych do technik neutralizacji, które nazwał ogólnie „uwalnianiem się od moralnego niepokoju”. Podzielił je na trzy kategorie: te, które pomagają sprawcom uniknąć moralnego mierzenia się z ich własnym karygodnym zachowaniem, te, które pomagają sprawcom uwolnić się od szkodliwych skutków ich działań oraz te, prawie całkowicie pokrywające się z technikami wskazanymi przez Sykesa i Matza (1957, s. 667–669), pozwalające przestępcom zakwestionować ofiarę. Pod tymi kategoriami Bandura umieścił specyficzne rodzaje uwolnienia: (1) usprawiedliwienie moralne, (2) porównanie łagodzące i (3) eufemistyczne etykietowanie (odwołanie do symbolicznych interakcjonistycznych korzeni neutralizacji), uniemożliwiające przestępcom przyznawanie się do karygodnego zachowania. Dodatkowo (4) minimalizowanie, ignorowanie, rozumienie na opak skutków własnych działań, chroni przestępców przed właściwą oceną szkodliwych skutków ich potencjalnych działań, podczas gdy (5) przeniesienie odpowiedzialności i (6) rozproszenie odpowiedzialności używane przez przestępców, aby uwolnić się jednocześnie od naganego zachowania, jak i od jego szkodliwych skutków. W końcu (7) odczłowieczenie i (8) przypisanie winy używane przez przestępców w celu kwestionowania ofiary (1999, s. 193–208). Termin „kwestionowanie ofiary” został

celowo włączony przez Bandurę, by podkreślić jego ścisły związek z neutralizacją. Stworzony przez niego, niezależnie od teorii Sykesa i Matzy (1957, s. 667–669) schemat, można uznać za chęć stworzenia uporządkowanego modelu dotyczącego neutralizacji.

Włączając się w nurt mający na celu doskonalenie modeli przyczynowych popełniania i zaniechania przestępstw, podjęte zostały prezentowane tu badania, którymi objęto studentów z Polski i Stanów Zjednoczonych. Wybór takiej grupy badawczej został dokonany ze względu na to, że zwykle nie jest ona kojarzona z poważnymi przestępstwami, a badania dotyczyły ustalenia przyczyny (motywów) popełnienia przestępstw, nie dotyczyły natomiast przestępstw samych w sobie. Oceniając techniki neutralizacji używane przez przestępców badanie mogłoby doprowadzić do oceny usprawiedliwień używanych po dokonaniu czynu zabronionego. Natomiast badaczy interesowało, których technik neutralizacji są najbardziej skłonni użyć studenci i w przypadku jakich przestępstw.

Cel badania i rodzaje analiz

Celem podjętych badań była analiza różnic w zastosowaniu technik neutralizacji w obrębie różnego rodzaju przestępstw i różnego rodzaju zachowań dewiacyjnych. Dane zostały zebrane na terenie Polski i Stanów Zjednoczonych, co umożliwiło w dużej mierze zapewnienie trafności zewnętrznej. Została zastosowana statystyka opisowa, a także analiza czynnikowa pozwalająca wykryć wzory, według których można grupować różne rodzaje neutralizacji. W celu wyjaśnienia związków pomiędzy typami neutralizacji związanymi z hipotetycznymi przestępstwami a zachowaniami dewiacyjnymi, których się osoba dopuściła przeprowadzono także regresję ujemną dwumianową.

Metoda, technika, narzędzie badawcze

W badaniach zastosowano metodę ilościową oraz technikę ankiety. Oparto się na oryginalnej, pięcioczęściowej typologii neutralizacji Sykesa i Matzy (1957, s. 667–669), na ośmiu przestępstwach wymienionych w pierwszej części amerykańskiego Standardowego Protokołu Przestępstw (*Uniform Crime Reports [UCR]*, publikowanego corocznie raportu na temat przestępstw)¹, a także na czterech mniej poważnych zachowaniach dewiacyjnych (sexting², kupowanie nieletnim al-

.....
¹ The Uniform Crime Reports obejmuje następujące przestępstwa: kradzież pojazdu, kradzież, kradzież z włamaniem, napaść, podpalenie, rabunek, gwałt i morderstwo.

² W tym badaniu sexting oznacza wysyłanie sms-ów o treści erotycznej, w szczególności wysyłanie swoich nagich zdjęć.

koholu, zażywanie leków na receptę w przypadku, gdy przepisane one były innej osobie niż zażywający, ściąganie na egzaminie). Narzędzie ankiety składało się z 4-stopniowej skali Likerta (tzw. skali wymuszonego wyboru ze względu na brak punktu neutralnego), do której przyporządkowane zostały kolejno różne przestępstwa i zachowania dewiacyjne oraz z pięciu technik neutralizacji według Sykesa i Matzy przy każdym z nich. Narzędzie zawierało 60 hipotetycznych scenariuszy, łączących dwanaście rodzajów przestępstw i zachowań dewiacyjnych z pewnym odniesieniem do każdej z pięciu technik neutralizacji³. Uczestnicy badania zostali poproszeni o ocenę każdej z 60 sytuacji pod względem hipotetycznego prawdopodobieństwa ich zachowania w określony sposób w przypadku przestępstw⁴ oraz faktycznego postępowania dotyczącego zachowań dewiacyjnych (jeżeli się ich w przeszłości dopuścili)⁵. Dane zostały zebrane w 2013 roku.

Próba badawcza

W skład próby badawczej weszło 833 studentów ze Stanów Zjednoczonych (N = 414) i Polski (N = 419). Próba została dobrana z jednej polskiej i z jednej amerykańskiej uczelni wyższej, które zlokalizowane są na obszarach o podobnej historii regionu. W pierwszej kolejności zostały przeprowadzone badania w Stanach Zjednoczonych, a do udziału w nich respondenci zostali dobrani metodą próby wygodnej (ang. *convenience sampling*). Następnie przeprowadzono je na polskiej uczelni, gdzie miał miejsce celowy dobór próby (ang. *purposive sampling*), aby pozyskać próbę podobnych rozmiarów do tej uzyskanej w Stanach Zjednoczonych.

Polska część próby złożona była z 343 kobiet (84,5%) oraz z 58 mężczyzn (14,3%) a także z 2 respondentów, którzy określili się jako osoby transseksualne. 17 osób nie określiło swojej płci. Przedział wiekowy respondentów zamykał się w granicach od 18 do 54 roku życia. Modalna wynosiła 20 lat, a zdecydowana większość osób z polskiej części próby (91%) była w wieku 30 lat lub poniżej.

Amerykańska część próby złożona była ze 180 kobiet (47,2%) oraz z 200 mężczyzn (52,5%). Jeden z respondentów określił się jako osoba transseksualna, 33 badanych nie określiło swojej płci. Przedział wiekowy respondentów to 18–45 lat. Modalna wynosiła 21 lat, a zdecydowana większość osób z próby amerykańskiej (98,3%) była w wieku 30 lat lub poniżej.

.....

³ Narzędzie badania jest dostępne w języku angielskim oraz w języku polskim.

⁴ Przykładowe pytanie: Jak prawdopodobne jest, że zaatakowałbyś kogoś z zamiarem wyrządzenia mu poważnej szkody, jeżeli twój przyjaciel potrzebowałbyś abyś to zrobił?

⁵ Przykładowe pytanie: Czy ściągasz na egzaminach jeżeli okoliczności cię do tego zmuszają?

Procedura badawcza

Ankiety w formie papierowej zawierającą 64 scenariusze⁶ przeprowadzono w roku 2013 wśród 833 studentów, w celu oceny, w jakim stopniu hipotetycznie byliby skłonni zaangażować się w działania przestępcze (60 scenariuszy) i jak często angażowali się w zachowania dewiacyjne (4 scenariusze). Odpowiedzi zawierały się w zakresie od 1: bardzo prawdopodobnie do 4: bardzo nieprawdopodobnie w przypadku scenariuszy przestępstw i 1: za każdym razem, gdy pojawi się okazja do 4: nigdy, w przypadku aktów dewiacyjnych. Przykładowe pytanie, oceniające kradzież pojazdu i kwestionowanie odpowiedzialności, zbudowane jest następująco:

Jak bardzo byłoby prawdopodobne, że ukradłby Pan / ukradłaby Pani pojazd mechaniczny (na przykład samochód) gdyby zmusiły Pana/Panią do tego okoliczności?

<i>Bardzo prawdopodobne</i>	<i>Prawdopodobne</i>	<i>Nieprawdopod- obne</i>	<i>Bardzo nieprawdopodobne</i>
1	2	3	4

Ankiety w formie papierowej były sporządzone w języku polskim dla grupy badawczej z Polski i w języku angielskim dla grupy badawczej ze Stanów Zjednoczonych. W obydwu krajach były wykorzystane trzy rodzaje ankiet, które różniły się jedynie kolejnością pytań w nich zawartych. Ankieta została przeprowadzona w czasie zajęć dydaktycznych przez nauczycieli akademickich i akredytowanych współpracowników. Administratorzy ci przeszli adekwatne szkolenie i uzyskali zgodę od odpowiednich organów. Badanie zostało przeprowadzone za zgodą komisji etycznej uczelni autorów (Institutional Review Board at the University of Massachusetts, Lowell). Zgodę na badania uzyskano także od respondentów i osób przeprowadzających ankietę. Badania właściwe zostały poprzedzone pilotażowymi.

Analiza wyników badań

Tabela 1 prezentuje rozkład odpowiedzi studentów z Polski i Stanów Zjednoczonych na pytania dotyczące ich hipotetycznego udziału w kradzieży pojazdu w kontekście trzech wybranych technik neutralizacji: „techniki kwestionowania

.....

⁶ W celu otrzymania ankiety należy się skontaktować z jednym z autorów artykułu.

odpowiedzialności”, „techniki kwestionowania szkody” oraz „techniki potępienia potępiających”. Ze względu na ograniczenia wynikające z objętości niniejszego artykułu w tabeli przedstawione zostały dane dotyczące jednego przestępstwa, jednak analiza została rozszerzona także o dane dotyczące innych przestępstw i zachowań dewiacyjnych.

W pierwszej kolejności przeprowadzono badanie pilotażowe z niewielką liczbą badanych w celu ustalenia, czy pytania zawarte w kwestionariuszu będą zrozumiałe i odpowiednio interpretowane. Nie dokonano istotnych zmian w ostatecznej wersji kwestionariusza. Jednakże dane uzyskane w badaniu pilotażowym nie zostały uwzględnione w pełnej próbie.

Statystyka opisowa

Tabela 1 ukazuje częstości wybranych scenariuszy hipotetycznego użycia technik neutralizacji dla kradzieży pojazdu. Wyniki odnoszące się do Polski i do USA są zaprezentowane oddzielnie. Tabela jest reprezentatywna dla ogólnej tendencji widocznej w rozkładzie częstości w obrębie wszystkich przestępstw. Kilkanaście procent respondentów rutynowo wskazało, że byłoby prawdopodobne lub bardzo prawdopodobne, że zaangażowałiby się w działania przestępcze, gdyby przedstawiono im uzasadnienie neutralizujące ów czyn.

Ten szeroki schemat zachowań został zaobserwowany w obydwu krajach w wyniku czego jest bardziej prawdopodobne, że studenci przyznają się do niższego poziomu skłonności do zachowań przestępczych (poprzez zaznaczenie odpowiedzi „nieprawdopodobne” i „bardzo nieprawdopodobne”) niż do wyższego poziomu skłonności do zachowań przestępczych. Jednakże, biorąc pod uwagę użycie wszystkich technik neutralizacji, ponad 25% z założenia przestrzegających prawa studentów uznaje swój udział w przestępstwie za „prawdopodobny” lub „bardzo prawdopodobny”. Ponadto „technika kwestionowania odpowiedzialności” zdaje się być szczególnie silnym usprawiedliwieniem zarówno w Polsce, jak i w Stanach Zjednoczonych. Jest to zwłaszcza widoczne, gdy przyjrzymy się odpowiedziom na pytania dotyczące jednego z najpoważniejszych przestępstw, jakim jest morderstwo.

Ankieta zawierała pięć pytań przedstawiających hipotetyczne scenariusze dotyczące sytuacji, w których ankietowany mógłby popełnić morderstwo. W przypadku danych zebranych w Polsce znaczna większość ankietowanych studentów (84,2%) wskazała, że byłoby „bardzo nieprawdopodobne”, aby popełnili morderstwo usprawiedliwiając swoje postępowanie za pomocą przesunięcia uwagi z popełnionej przez siebie zbrodni na motywy i zachowania tych, którzy to zachowanie potępiają (technika potępienia potępiających). 78,6% uznało również za „bardzo nieprawdopodobne”, aby popełnili morderstwo usprawiedliwiając się przez pomniejszanie lub negowanie szkody (technika kwestionowania szkody),

77,6% odwołując się do wyższych racji, 75% stosując technikę kwestionowania ofiary, a 74,5% kwestionowania odpowiedzialności. Największa liczba respondentów usprawiedliwiłaby morderstwo stosując technikę kwestionowania odpowiedzialności (bardzo prawdopodobne: 1,2% i prawdopodobne: 7%). Nieco mniej użyłoby technikę kwestionowania ofiary (1% i 6,2%). Podsumowując, według danych zebranych w Polsce technika potępienia potępiających stanowiła najmniej przekonujące usprawiedliwienie popełnienia morderstwa, natomiast technika kwestionowania odpowiedzialności byłaby najchętniej stosowana.

Tabela 1. Rozkład częstości hipotetycznego stosowania wybranych technik neutralizacji w przypadku kradzieży pojazdu

Polska – kradzież pojazdu; kwestionowanie odpowiedzialności					
		Częstość	Procent	Procent ważny	Procent skumulowany
Ważne	bardzo prawdopodobne	21	5	5	5
	prawdopodobne	90	21,5	21,6	26,7
	nieprawdopodobne	153	36,5	36,8	63,5
	bardzo nieprawdopodobne	152	36,3	36,5	100
	Suma	416	99,3	100	
Brakujące	System	3	0,7		
SUMA		419	419	100	
Polska – kradzież pojazdu; kwestionowanie szkody					
		Częstość	Procent	Procent ważny	Procent skumulowany
Ważne	bardzo prawdopodobne	18	4,3	4,3	4,3
	prawdopodobne	54	12,9	13,0	17,4
	nieprawdopodobne	124	29,6	30,0	47,3
	bardzo nieprawdopodobne	218	52	52,7	100
	Suma	414	98,8	100	
Brakujące	System	5	1,2		
SUMA		419	100		

Polska – kradzież pojazdu; potępienie potępiających					
		Częstość	Procent	Procent ważny	Procent skumulowany
Ważne	bardzo prawdopodobne	3	0,7	0,7	0,7
	prawdopodobne	18	4,3	4,3	5,1
	nieprawdopodobne	108	25,8	26,0	31,1
	bardzo nieprawdopodobne	286	68,3	68,9	100
	Suma	415	99	100	
Brakujące	System	4	1		
SUMA		419	100		
USA – kradzież pojazdu; kwestionowanie szkody					
		Częstość	Procent	Procent ważny	Procent skumulowany
Ważne	bardzo prawdopodobne	6	1,4	1,5	1,5
	prawdopodobne	18	4,3	4,4	5,9
	nieprawdopodobne	64	15,5	15,6	21,5
	bardzo nieprawdopodobne	321	77,5	78,5	100
	Suma	409	98,8	100	
Brakujące	System	5	1,2		
SUMA		414	100		
USA – kradzież pojazdu; kwestionowanie odpowiedzialności					
		Częstość	Procent	Procent ważny	Procent skumulowany
Ważne	bardzo prawdopodobne	26	6,3	6,3	6,3
	prawdopodobne	89	21,5	21,5	27,8
	nieprawdopodobne	81	19,6	19,6	47,5
	bardzo nieprawdopodobne	217	52,4	52,5	100
	Suma	413	99,8	100	
Brakujące	System	1	0,2		
SUMA		414	100		

Źródło: opracowanie własne.

W USA można zaobserwować podobny trend. 87,4% respondentów wskazało, że jest „mało prawdopodobne”, by popełnili morderstwo korzystając z usprawiedliwienia „potępienie potępiających”, natomiast 60,6% było zdania, że jest „bardzo nieprawdopodobne”, aby popełnili morderstwo korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowania odpowiedzialności”. 1,9% respondentów z USA wskazało, że jest „prawdopodobne” lub „bardzo prawdopodobne”, by popełnili morderstwo korzystając z usprawiedliwienia „potępienie potępiających”, jednakże ponad dziesięciokrotnie więcej – bo 19,8% – wskazało, że jest „prawdopodobne” lub „bardzo prawdopodobne”, że popełniliby morderstwo, korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowanie odpowiedzialności”. Podobnie jak w przypadku Polski, różnica pomiędzy usprawiedliwieniami „kwestionowanie odpowiedzialności” i „potępienie potępiających” jest w USA szczególnie wyrazista.

Hipotetyczne ściąganie na egzaminach, będące o wiele mniej poważnym aktem dewiacyjnym niż morderstwo, uzyskało podobne wyniki dotyczące usprawiedliwień służących neutralizacji. W ankietach przeprowadzonych w Polsce 28,9% respondentów wskazało, że byłoby bardzo nieprawdopodobne, żeby ściągali na egzaminach korzystając z usprawiedliwienia „potępienia potępiających”, natomiast 7,9% respondentów uznało, że jest mało prawdopodobne, żeby ściągali na egzaminach, korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowanie odpowiedzialności”. Większość respondentów w Polsce, bo 76,9% oceniło, że jest bardzo prawdopodobne lub prawdopodobne, żeby ściągali na egzaminach, korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowanie odpowiedzialności”, a 44,4% wskazało, że mogłoby ściągać odwołując się do usprawiedliwienia „potępienia potępiających”.

Dane z USA niemalże dokładnie powieliły wzór przedstawiony powyżej. 49,5% respondentów wskazało, że byłoby „bardzo nieprawdopodobne”, żeby ściągali na egzaminach, korzystając z usprawiedliwienia „potępienia potępiających”. 28,7% zaznaczyło, że jest „mało prawdopodobne”, aby ściągali na egzaminach, korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowania odpowiedzialności”. 29% respondentów z USA oceniło, że jest „prawdopodobne”, że mogliby ściągać na egzaminach, korzystając z usprawiedliwienia „kwestionowanie odpowiedzialności”. W przypadku usprawiedliwienia za pomocą techniki „potępienia potępiających” nawet uwzględnienie łącznie obu pozytywnych kategorii odpowiedzi („bardzo prawdopodobne” i „prawdopodobne”) nie daje tak wysokiego wyniku, jak w przypadku powyższych technik (24,9%).

T-test dla prób zależnych (*paired sample t-test*) udowadnia, że wszelkie różnice między dystrybucją zmiennych dotyczących hipotetycznych scenariuszy przestępstw analizowanych powyżej są istotne do poziomu 0,000 alpha, podobnie jak różnice między dystrybucją każdej z par zmiennych hipotetycznych scenariuszy przestępstw zaprezentowanych w zestawieniu danych.

Struktura czynnikowa

W celu ustalenia, które z 60 hipotetycznych scenariuszy przestępstw są najbardziej zależne od siebie, zostały użyte eksploracyjne analizy czynnikowe, oddzielnie dla zestawów danych dotyczących Polski i USA. Metodą wyodrębnienia użytą w testach była analiza głównych składowych, zaś metodą rotacji – Varimax z normalizacją Kaisera. W przypadku danych z Polski wyodrębniono 13 czynników, z których każdy wyjaśniał między 10,2 a 2,3% wariacji, zaś w przypadku danych z USA wyodrębniono 12 czynników, z których każdy wyjaśniał między 9,0 a 4,4% wariacji. Sześć pierwszych czynników z rotowanych matryc składowych dla Polski i Stanów Zjednoczonych jest odpowiednio wybranych i przedstawionych w tabeli 2. Zgodnie z celem tej analizy oraz z wcześniejszymi badaniami nad neutralizacją używającymi analizy czynnikowej, będą interpretowane jedynie ładunki o wartości powyżej 0,35 (Li i Wu 2012).

Tabela 2. Fragment rotowanych matryc składowych z Polski i z USA

Składowe	Składowe polskie						Składowe amerykańskie					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Pojazd; KO	-.036	.145	.106	.057	.055	.139	.793	.095	.144	.000	.000	.027
Pojazd; K SZ	.296	.141	.191	.155	.136	.129	.345	.201	.448	.080	.013	.143
Pojazd; K OF	.360	.200	.131	.217	.221	.072	.290	.227	.370	.059	.004	.167
Pojazd; PP	.526	.286	.065	.106	.218	-.039	.063	.495	.342	.072	.006	.178
Pojazd; OWR	.133	.110	.136	.051	.064	.180	.265	.141	.225	.121	-.020	.150
Kradzież; KO	.131	.111	.148	.071	.124	.063	.750	.085	.054	.143	.156	.138
Kradzież; K SZ	.080	.097	.086	.040	.124	.068	.233	.191	.173	.112	.101	.192
Kradzież; K OF	.426	.096	.103	.132	.136	.077	.166	.062	.120	.100	.175	.168
Kradzież; PP	.657	.214	.112	.156	.100	.048	.078	.167	.225	.175	.211	.157
Kradzież; OWR	.298	.072	.110	.015	.169	.096	.227	.148	-.001	.174	.157	.146
Włamanie; KO	.205	.092	.148	.059	-.007	.118	.788	.013	.237	.057	.075	.070
Włamanie; K SZ	.584	.161	.198	.107	-.036	.136	.264	.144	.562	.063	.097	.091

Składowe	Składowe polskie						Składowe amerykańskie					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Włamanie; KOF	.598	.151	.183	.213	.062	.123	.212	.175	.483	.040	.078	.129
Włamanie; PP	.714	.235	.171	.211	.057	.069	.095	.195	.646	.007	.113	.068
Włamanie; OWR	.328	.114	.219	.092	.058	.132	.277	.257	.322	.141	.086	.070
Napaść; KO	-.004	.270	.112	.186	.132	.105	.634	.035	-.011	.041	.075	.015
Napaść; KSZ	.378	.251	.130	.233	.194	.128	.086	.085	.305	.077	.062	.074
Napaść; KOF	.252	.246	.116	.192	.216	.092	.155	.110	.148	.126	.109	.183
Napaść; PP	.595	.397	.118	.163	.167	.108	.018	.258	.336	.033	.084	.103
Napaść; OWR	.141	.194	.063	.190	.182	.079	.163	-.005	.024	.113	.094	.055
Podpalenie; KO	.228	.103	.112	.193	.104	.033	.744	.191	.294	.079	.100	.054
Podpalenie; KSZ	.565	.075	.041	.249	.101	.074	.177	.219	.756	.062	.113	.068
Podpalenie; KOF	.520	.144	.129	.285	.101	.101	.177	.250	.621	.091	.124	.112
Podpalenie; PP	.695	.222	.172	.208	.147	.035	.107	.441	.664	.065	.116	.103
Podpalenie; OWR	.332	.184	.024	.148	.100	.076	.270	.200	.387	.071	.097	.023
Rabunek; KO	.041	.194	.142	.083	.070	.134	.737	.049	.032	.126	.038	.088
Rabunek; KSZ	.326	.165	.173	.134	.049	.140	.174	.146	.250	.043	.035	.168
Rabunek; KOF	.394	.207	.079	.201	.120	.079	.195	.113	.194	.097	.076	.181
Rabunek; PP	.572	.240	.177	.218	.103	.014	.042	.323	.297	.061	.075	.132
Rabunek; OWR	.203	.215	.111	.025	.129	.134	.242	.196	.151	.098	.053	.145
Gwałt; KO	.072	.113	.134	.808	.109	-.001	.383	.706	.098	.063	.049	.019
Gwałt; KSZ	.182	.097	.100	.830	.090	-.012	.032	.805	.092	.060	.100	.073

Składowe	Składowe polskie						Składowe amerykańskie					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Gwalt; KOF	.241	.232	.139	.712	.114	-.016	-.002	.720	.265	.020	.061	.019
Gwalt; PP	.357	.257	.229	.713	.121	-.026	.015	.832	.209	.013	.155	.073
Gwalt; OWR	.153	.144	.122	.790	.157	.052	.116	.800	.119	.034	.069	.036
Morderstwo; KO	.094	.806	.064	.128	.068	-.011	.623	.054	-.022	.016	-.006	.066
Morderstwo; KSZ	.231	.771	.020	.159	.139	.039	.119	.180	.196	.020	.055	.136
Morderstwo; KOF	.210	.742	.034	.177	.153	.090	.159	.143	.156	.073	.077	.129
Morderstwo; PP	.330	.787	.101	.193	.071	.036	.016	.199	.302	.046	.066	.077
Morderstwo; OWR	.176	.702	.007	.141	.002	.032	.172	.079	.117	.042	-.001	.096
Sexting; KO	-.002	.054	.819	.193	.054	.020	.341	.064	-.049	.198	.115	.058
Sexting; KSZ	.099	.012	.867	.105	.092	.019	.045	.023	.064	.134	.129	.130
Sexting; KOF	.160	.010	.781	.087	.100	-.004	.010	.088	.111	.132	.139	.136
Sexting; PP	.321	.120	.804	.153	-.025	.015	.003	.054	.139	.166	.165	.070
Sexting; OWR	.064	.031	.846	.067	.041	.042	.152	.155	.006	.159	.130	.115
ALKO; KO	.012	.079	.110	.097	.810	.249	.311	.079	.019	.787	.190	.157
ALKO; KSZ	.047	.083	.127	.070	.804	.332	.041	.019	.080	.874	.173	.212
ALKO; KOF	.111	.134	.029	.160	.819	.246	.043	.023	.072	.847	.140	.209
ALKO; PP	.349	.079	.043	.148	.716	.176	.011	.047	.045	.805	.167	.146
ALKO; OWR	.093	.105	.021	.194	.730	.305	.053	.049	.014	.812	.195	.224
LEKI; KO	-.020	.045	.041	.067	.083	.145	.377	.061	-.016	.171	.746	.132
LEKI; KSZ	.028	.012	.031	.069	.075	.169	.049	.049	.094	.196	.867	.122
LEKI; KOF	.126	.073	.054	.002	.172	.193	.025	.070	.110	.211	.869	.137
LEKI; PP	.366	.108	.058	-.002	.216	.140	-.038	.148	.155	.170	.811	.161
LEKI; OWR	.174	.020	.051	.035	.166	.166	.082	.137	.039	.151	.748	.162
Ściąganie; KO	-.045	.077	.044	-.052	.173	.815	.348	.073	.017	.234	.159	.784
Ściąganie; KSZ	.029	.036	-.020	.013	.155	.833	.052	.019	.109	.196	.114	.842

Składowe	Składowe polskie						Składowe amerykańskie					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Ściąganie; KOF	.047	.009	-.042	-.022	.242	.831	.049	.024	.074	.212	.164	.847
Ściąganie; PP	.311	.048	.069	.058	.244	.714	.122	-.087	.022	-.022	-.007	.022
Ściąganie; OWR	.045	-.014	.054	.021	.229	.781	.188	.073	.076	.036	.165	.078

Objaśnienie skrótów: KO = kwestionowanie odpowiedzialności, KSZ= kwestionowanie szkody, KOF= kwestionowanie ofiary, PP= potępienie potępiających, OWR= odwołanie do wyższych racji, pojazd = kradzież pojazdu, włamanie = kradzież z włamaniem, LEKI= zażywanie leków na receptę, ALKO = kupowanie alkoholu przez nieletnich, ściąganie = ściąganie na egzaminach.

Pierwsza składowa w polskiej części analizy czynnikowej jest interesująca, a zarazem problematyczna, ze względu na swoją złożoność. Dla tej składowej, następujące warianty hipotetycznych czynów dewiacyjnych mają ładunek powyżej 0,35: Kradzież pojazdu „kwestionowanie ofiary”, Kradzież pojazdu „potępienie potępiających”, Kradzież „kwestionowanie ofiary”, Kradzież „potępienie potępiających”, Kradzież z włamaniem „kwestionowanie szkody”, Kradzież z włamaniem „kwestionowanie ofiary”, Kradzież z włamaniem „potępienie potępiających”, Napaść „kwestionowanie szkody”, Napaść „potępienie potępiających”, Podpalenie „kwestionowanie szkody”, Podpalenie „kwestionowanie ofiary”, Podpalenie „potępienie potępiających”, Rabunek „kwestionowanie ofiary”, Rabunek „potępienie potępiających”, Gwałt „potępienie potępiających” oraz Zażywanie leków na receptę innej osoby „potępienie potępiających”. Spośród tych 16 czynników 8 jest związanych z techniką neutralizacji „potępienie potępiających,” 5 z „kwestionowaniem ofiary”, zaś 3 z „kwestionowaniem szkody”. Jednakże, czynniki z ładunkiem wyższym niż 0,60 były to: „potępienie potępiających” w przypadku podpalenia, kradzieży z włamaniem i kradzieży. Można zatem wnioskować, że główną składową w analizie czynnikowej stosowania neutralizacji według danych z Polski jest „potępienie potępiających”.

Pozostałe składowe w polskiej części analizy czynnikowej są znacznie bardziej intuicyjne. Druga składowa wiąże Napaść „potępienie potępiających” ze wszystkimi pięcioma technikami neutralizacyjnymi dotyczącymi scenariuszy morderstw, a wszystkie scenariusze morderstw o ładunku 0,70 lub powyżej z ładunkiem 0,40 w przypadku Napaści – „potępienie potępiających”, sugerując, że druga składowa może być zidentyfikowana jako morderstwo. Trzecia składowa zawiera wszystkie pięć technik neutralizacji dotyczących wysyłania wiadomości tekstowych zawierających własne nagie zdjęcia, czwarta z nich zawiera wszystkie rodzaje scenariuszy dotyczących gwałtu, piąta – wszystkie scenariusze dotyczące kupowania alkoholu dla nieletnich, szоста – scenariusze dotyczące ściągania na

egzaminach, a siódma – te odnoszące się do zażywania leków na receptę przepisanych innym osobom.

Ósma składowa może przysporzyć pewnych trudności interpretacyjnych. Niżej wymienione czynniki mają ładunek powyżej 0,35: Kradzież pojazdu „kwestionowanie odpowiedzialności”, Kradzież „kwestionowanie odpowiedzialności”, Kradzież z włamaniem „kwestionowanie odpowiedzialności”, Kradzież z włamaniem „kwestionowanie szkody”, Kradzież z włamaniem „odwołanie do wyższych racji”, Podpalenie „kwestionowanie odpowiedzialności”, Podpalenie „odwołanie do wyższych racji”, Rabunek „kwestionowanie odpowiedzialności”. Z 8 czynników tej składowej, pięć związanych jest z „kwestionowaniem odpowiedzialności”, a jedynie 3 z tych 5 czynników związanych z tą składową ma ładunek powyżej 0,60, co sugeruje, że składowa ta może być zinterpretowana jako „kwestionowanie odpowiedzialności”.

Dziewiąta składowa, co stanowi łatwiejszy przypadek, łączy wszystkie 5 czynników rabunku, podczas gdy dziesiąta zawiera wszystkie napaści z wyjątkiem „potępienia potępiających”. Jedenasta składowa łączy różne scenariusze „odwołania do wyższych racji”, podczas gdy dwunasta zawiera wszystkie scenariusze dotyczące kradzieży pojazdu (z wyjątkiem „potępienia potępiających”), a trzynasta jest rozumiana jako kradzież, zawierająca Kradzież „kwestionowanie szkody” i Kradzież „kwestionowanie ofiary” jako interpretowalne składowe.

Analiza czynnikowa z USA jest podobna do polskiej, w tym sensie, że wszystkie jej składowe mogą być rozumiane w znaczeniu pomiaru czynów dewiacyjnych lub pomiaru technik neutralizacyjnych. Interpretowalne czynniki należące do pierwszej składowej analizy czynnikowej są związane z „kwestionowaniem odpowiedzialności”, a co ciekawe, druga składowa jako interpretowalne czynniki posiada połączone scenariusze związane z gwałtem i potępieniem potępiających. Trzecia składowa rozumiana jest jako połączenie kradzieży pojazdu, kradzieży z włamaniem i podpalenia, a czwarta związana jest z kupowaniem alkoholu dla nieletnich, piąta – z zażywaniem leków na receptę przepisanych innym osobom, szósta – ze ściąganiem na egzaminach, siódma – z wysyłaniem wiadomości tekstowych o treściach seksualnych, ósma – z „odwołaniem do wyższych racji”, dziewiąta – z morderstwem, dziesiąta – z kradzieżą pojazdu, jedenasta – z napaścią, a dwunasta – z rabunkiem.

Powiązanie ujemnej dwumianowej z zachowaniami dewiacyjnymi

Przedstawiona powyżej statystyka opisowa oraz analiza czynnikowa zostały użyte w celu zbadania podobieństw i różnic pomiędzy scenariuszami przestępstw a zachowaniami związanymi z przestępstwami, dla określenia wpływu, jaki mają różne techniki neutralizacji na hipotetyczną chęć studentów do popełnienia tych czynów oraz dla zbadania, czy techniki neutralizacji wykazują podobieństwa nawet kiedy stosowane są wobec różnych czynów. Celem prowadzonych badań i analizy

ich wyników, było również uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Jakie są zależności pomiędzy scenariuszami przestępstw i zachowań związanych z przestępstwami (analizowanymi powyżej) a rzeczywistymi zachowaniami dewiacyjnymi? Szukając odpowiedzi na to pytanie, przeprowadzono regresję ujemną dwumianową w celu sprawdzenia, czy łączny wynik lub indeks czterech zachowań dewiacyjnych (wysyłanie w wiadomościach tekstowych własnych nagich zdjęć, kupowanie alkoholu dla nieletnich, zażywanie leków na receptę przepisanych innym osobom i ściąganie na egzaminach) odpowiada indeksom hipotetycznych przestępstw z amerykańskiego Standardowego Protokołu Przestępstw (UCR) związanych z neutralizacją i hipotetycznych aktów dewiacyjnych związanych z neutralizacją na poziomie indywidualnym. Wybrana regresja ujemna dwumianowa zamiast klasycznej regresji liniowej zwanej metodą najmniejszych kwadratów, pozwoliła na uniknięcie problemów związanych z nadmiernym rozproszeniem zmiennych. Z powodu ograniczeń tekstowych oraz to, że wyniki uzyskane w Polsce i USA są w znacznym stopniu zbieżne zostały przedstawione dane wyłącznie dla Polski, co prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Zachowanie dewiacyjne a zneutralizowane hipotetyczne drobne przestępstwo – dane z Polski

Szacunki parametrów							
Parametr	B	Błąd stand.	95% przedział ufności Walda		testowanie hipotezy		
			niższa	wyższa	chi-kwadrat Walda	Df	p
Miejsce zerowe	3.727	.0307	3.666	3.787	14714.360	1	.000
AgDoYou*	.025	.0021	.020	.029	132.416	1	.000
Skala	1a						
Ujemna dwumianowa	.002b						

* – AgDoYou – Agregat „Czy ty dopuściłeś się konkretnego zachowania zabronionego”; Zmienna zależna: AgMinor; Model: (Miejsce zerowe), AgDoYou; a. Ustalona na poziomie pokazywanej wartości; b. osobliwość macierzy Hessego spowodowana jest skalą lub parametrem ujemnej dwumianowej.

Tabela 3 zawiera współczynniki i poziom istotności związane z przewidywaną wartością indeksu czynów zaliczanych do drobnych przestępstw wobec indeksu hipotetycznych drobnych przestępstw zawartych w amerykańskim Standardowym Protokole Przestępstw (UCR), a związanych z neutralizacją w Polsce; innymi słowy, współczynniki i poziom istotności związane z przewidywaną wartością rzeczywistych drobnych przestępstw prognozujących wynikową zmienną

– hipotetyczne drobne przestępstwo względem którego zastosowano neutralizację. Zmienna wskaźnika pojedynczego indeksu ma znaczenie na poziomie .000 alfa.

Tabela 4 przedstawia współczynnik i poziom istotności związany z indeksem zachowań dewiacyjnych przewidujących indeks hipotetycznych przestępstw związanych z neutralizacją w Polsce. Zmienna wskaźnika pojedynczego indeksu ma znaczenie na poziomie .000 alfa.

Tabela 4. Drobne przestępstwo a zneutralizowane hipotetyczne przestępstwo z amerykańskiego Standardowego Protokołu Przystępstw (UCR) – dane z Polski

Szacunki parametrów							
Parametr	B	Błąd stand.	95% przedział ufności Walda		testowanie hipotezy		
			niższy	wyższy	chi-kwadrat Walda	Df	p
Miejsce zerowe	4.835	.0225	4.790	4.879	46125.012	1	.000
AgDoYou	.008	.0016	.005	.012	28.794	1	.000
Skala	1a						
Ujemna dwumianowa	.001b						

Zmienna zależna: AgUCR; Model: (Miejsce zerowe), AgDoYou; a. Ustalona na poziomie pokazywanej wartości; b. osobliwość macierzy Hessego spowodowana jest skalą lub parametrem ujemnej dwumianowej.

Tabela 4 wskazuje ważność hipotezy dotyczącej neutralizacji testującej ważność systemu zaprezentowanego w tych badaniach. Studenci którzy przyznają się do faktycznego popełniania drobnych przestępstw lub zachowań dewiacyjnych są również skłonni się przyznać, że mogą popełnić kolejne przestępstwa w przyszłości (na poziomie .000 alfa). Wskazuje to na istnienie związku pomiędzy hipotetycznym a faktycznym udziałem w przestępstwie, i sugeruje, że osoby które same siebie oceniają jako hipotetycznie skłonne do popełnienia przestępstwa mogą faktycznie być do tego skłonne, pomimo tego, że nie dopuściły się jeszcze przestępstwa. Zatem są one w stanie dać dokładną ocenę sytuacji, która mogłaby ich skłonić do popełnienia przestępstwa.

Dyskusja

Zaprezentowana analiza wyników badań ma na celu wyjaśnienie potencjalnych różnic między typami neutralizacji odniesionymi do reprezentantów dwóch różnych narodów. Odkrycie, że jeden z typów neutralizacji – kwestionowanie odpo-

wiedzialności – ma najsilniejszy wpływ na zachęcenie studentów do popełnienia hipotetycznego przestępstwa, z relatywną siłą przewyższającą pozostałe techniki neutralizacji, potwierdza ogólny wzór różnorodnych użyć technik neutralizacji. Technika „potępienie potępiających” była szczególnie mało efektywna w zachęcaniu studentów do łamania obowiązujących norm społecznych. Techniki: kwestionowanie szkody, kwestionowanie ofiary i odwołanie do wyższych racji mieszczą się pośrodku, choć odwołanie do wyższej racji w kontekście kupowania alkoholu dla nieletnich jest szczególnym przypadkiem, w którym ta technika zyskuje duży poziom przekonywalności.

Wiedza na temat technik neutralizacji, które są potencjalnie silniejsze niż pozostałe, może pomóc kryminologom i innym badaczom poradzić sobie z jednym z najważniejszych problemów kryminologii – odkryciu tego, co dokładnie skłania osoby do popełniania czynów dewiacyjnych. Przedstawiona wyżej analiza badań wskazuje, że sytuacje, w których osoby nie identyfikują się ze swoimi czynami jest szczególnie kryminogenna (ponieważ kwestionowanie odpowiedzialności jest najbardziej popularną techniką neutralizacji). Udowadnia ono również zasadność programowania przestępczości młodocianych, ukierunkowanego na budowanie poczucia odpowiedzialności za własne czyny. Zwraca uwagę na konieczność uświadamiania przestępcom i potencjalnym przestępcom niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą przeświadczenie o braku wyboru, czyli konieczności popełniania pewnych czynów, co może doprowadzić do bardziej skutecznego tłumienia impulsów.

Podjęte badania miały także przyczynić się do rozstrzygnięcia problemu, czy techniki neutralizacji mogą być stosowane przed wystąpieniem zachowania przestępczego jako mechanizm dający zielone światło do popełnienia danego czynu, czy po wystąpieniu zachowania przestępczego, aby zapobiec załamaniu się obrazu samego siebie u przestępcy. Dokonana analiza wskazuje, że neutralizacja może wystąpić w obydwu przypadkach. Wyniki jednej z ujemnych regresji dwumianowych przedstawionych powyżej pozwalają stwierdzić, że respondenci z historią drobnych zachowań przestępczych ocenili, że są bardziej podatni na stosowanie neutralizacji związanych z drobnymi zachowaniami przestępczymi. Wynik ten udowadnia, że neutralizacje mogą wystąpić po zaistnieniu zachowania przestępczego. Jednakże wynik drugiej ujemnej regresji dwumianowej sugeruje, że respondenci, którzy popełniają drobne przestępstwa, są bardziej skłonni neutralizować także poważne przestępstwa, ponieważ jest mało prawdopodobne, że te same osoby, które ściągają na egzaminach i kupowały alkohol będąc osobami nieletnimi, są jednocześnie, na przykład, podpalaczami, gwałticielami i mordercami. Dowód z drugiej ujemnej regresji dwumianowej pokazuje, że stosowanie technik neutralizacji jest procesem iteratywnym, w którym popełnienie pewnych wykroczeń (przypadkowe lub intencjonalne) zachęca przestępcę do neutralizowania, co z kolei może skłonić go do popełnienia kolejnych przestępstw.

Przeprowadzone badanie, którego próba obejmuje reprezentantów dwóch narodowości, jest pod względem stopnia swojej ogólności ograniczone do typu osób,

z których składa się próba, tj. do studentów. Kwestia, czy technika kwestionowania odpowiedzialności jest używana w innym stopniu np. przez recydywistów, jest kolejną kwestią do zbadania. Przeprowadzone badania mają charakter nowatorski, ponieważ wskazują nowy rodzaj pomiaru technik neutralizacji, którego wyniki pozwalają stwierdzić, że studenci z łatwością wyobrażają sobie możliwość popełnienia pewnych przestępstw oraz użycie pewnych technik neutralizacji. Wyniki badań pokazują, że techniki neutralizacji Sykesa i Matzy nie są stosowane zamiennie.

Abstract: Differentiable Attitudes Towards Specific Crimes and Contexts: A Quantification of Neutralization Techniques

The neutralization theory of Sykes and Matza (1957) posits that delinquent individuals attempt to continually reintegrate with society by mentally asserting that their deviant behavior is actually normative, via an excuse. Sykes and Matza gave five excuses, or techniques of neutralization: denial of responsibility, denial of injury, denial of the victim, condemnation of condemners, and appeal to higher loyalties. Sykes and Matza were primarily concerned with the general concept of neutralization, rather than trying to understand the specific utilities of the different technique categories they labeled. The goal of this work is to determine which techniques may be most common, and under what circumstances (what crimes or deviant behaviors) neutralizations may be most effective. Using a factorial vignette survey design with a multinational sample of college students from Poland and the United States, we find neutralization utility varies by technique and circumstance, and the denial of responsibility technique is especially potent.

Key words: neutralization, justification, comparative, international, crime.

Bibliografia

- [1] Akers R.L., 1985, *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*, (3 ed.), Wadsworth, Belmont, CA.
- [2] Bandura A., 1999, *Disengagement in the Perpetuation of Inhumanities*, „Personality and Social Psychology Review”, nr 3(3).
- [3] Benson M.L., 1985, *Denying the Guilty Mind: Accounting for Involvement in White-Collar Crime*, „Criminology”, nr 23.
- [4] Blalock H.M., 1964, *Casual Inferences in Nonexperimental Research*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC.
- [5] Braithwaite J., 1989, *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, Cambridge.
- [6] Clarke R.G. i Cornish D.B., 1985, *Modelling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy*, (red.) M. Tonry i N. Morris, „Crime and Justice: An Annual Review of Research”, nr 6, University of Chicago Press, Chicago.
- [7] Cohen A.K., 1955, *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*, Free Press, Glen-coe, IL.
- [8] Coleman J.W., 2002, *The Criminal Elite: The Sociology of White-Collar Crime*, (5 ed.), St.Martin's, New York.

- [9] Cromwell P., Thurman Q., 2003, *The Devil Made me do it: Use of Neutralizations by Shoplifters*, „Deviant Behavior”, nr 24.
- [10] Ferraro K.J., Johnson J.M., 1983, *How Women Experience Battering: The Process of Victimization*, „Social Problems”, nr 30.
- [11] Gruber V., Schlegelmilch B.B., 2014, *How Techniques of Neutralization Legitimize Norm- and Attitude-Inconsistent Consumer Behavior*, „Journal of Business Ethics”, nr 121(1).
- [12] Higginson J.G., 1999, *Defining, Excusing, and Justifying Deviance: Teen Mothers' Accounts of Statutory Rape*, „Symbolic Interaction”, nr 22.
- [13] Hirschi T., 1969, *Causes of Delinquency*, University of California Press, Berkeley.
- [14] Klockars C.B., 1974, *The Professional Fence*, The Free Press, New York, NY.
- [15] Li J., Wu J., 2012, *Validating an indigenous scale measuring neutralization techniques among Chinese juvenile thieves*, „Psychological Reports”, nr 111(3).
- [16] Matza D., 1964, *Delinquency and Drift*, John Wiley, New York.
- [17] Matza D., 1999, *Delinquency and Drift*, Transaction Publishers, New Brunswick, NJ.
- [18] Pitt R.N., 2010, *Killing the Messenger: Religious Black Gay Men's Neutralization of Anti-Gay Religious Messages*, „Journal for the Scientific Study of Religion”, nr 49(1).
- [19] Scully D., Marolla J., 1984, *Convicted Rapists' Vocabulary of Motive: Excuses and Justifications*, „Social Problems”, nr 31(5).
- [20] Sutherland E., 1947, *Principles of Criminology*, Lippincott, Philadelphia.
- [21] Sykes G., Matza D., 1957, *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*, „American Sociological Review”, nr 22(6).
- [22] Vieraitis L.M., Piquero N.L., Piquero A.R., Tibbetts S.G., Blankenship M., 2012, *Do Women and Men Differ in Their Neutralizations of Corporate Crime?*, „Criminal Justice Review”, nr 37(4).